

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jiřího Zemánka, soudce Radovana Suchánka a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatelky **M. D.**, zastoupené JUDr. Vladimírem Fadingerem, advokátem sídlem Brněnská 184, Tišnov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, č.j. 25 Cdo 4866/2017-202, a proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 4. 5. 2017, č.j. 22 Co 34/2017-180, za účasti **Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích**, jako účastníků řízení, a **Kooperativa pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group**, sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8 (dříve Pojišťovna České spořitelny, a. s., Vienna Insurance Group, sídlem náměstí Republiky 115, Pardubice), jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, č.j. 25 Cdo 4866/2017-202, a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 4. 5. 2017, č.j. 22 Co 34/2017-180, byla porušena práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces garantovaná v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, č.j. 25 Cdo 4866/2017-202, a rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 4. 5. 2017, č.j. 22 Co 34/2017-180, se ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu, průběh předchozího řízení a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se po vedlejší účastnici domáhala zaplacení částky 350.501,28 Kč s příslušenstvím na základě smlouvy o poskytnutí úvěru ze stavebního spoření, kterou stěžovatelka uzavřela jako spoludlužník dne 12. 1. 2010 a dne 18. 1. 2010 se Stavební spořitelnou České spořitelny a.s. (dále „stavební spořitelna“), neboť podpisem smluv se stala pojištěnou pro případ invalidity, když jako pojištěná přistoupila k Rámcové pojistné smlouvě SSČS 1/2009 ze dne 17. 12. 2009 (dále „rámcová pojistná smlouva“) uzavřené mezi vedlejší účastnicí jako pojistitelem a stavební spořitelnou jako pojistníkem, přičemž rozhodnutím Okresní správy sociálního zabezpečení Brno-venkov ze dne 10. 3. 2011 byla uznána invalidní v rozsahu III. stupně.

2. Zaplacení předmětné částky se stěžovatelka nejprve domáhala v řízení vedeném u Okresního soudu v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) pod sp. zn. 8 C 111/2012, a to z titulu výplaty pojistného plnění. Vedlejší účastnice potvrdila, že sjednala se stavební spořitelnou rámcovou pojistnou smlouvu, na jejímž základě vznikla pojištění úvěrů stěžovatelky, nicméně namítala, že stěžovatelka byla uznána invalidní v době, kdy ještě neuběhla sjednaná roční čekací (karenční) doba, a proto stěžovatelce nárok na výplatu

pojistného plnění nevznikl, dále namítala, že stěžovatelka uvedla vědomě nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje při domáhání se pojistného plnění a konečně namítala také to, že stěžovatelka není aktivně legitimována k přijetí pojistného plnění, neboť tato legitimace náleží dle rámcové pojistné smlouvy pojistníkovi, tj. stavební spořitelně.

3. Rozsudkem ze dne 16. 12. 2013, č.j. 8 C 111/2012-107, okresní soud uložil vedlejší účastníci povinnost zaplatit stěžovatelce částku 350.501,28 Kč s blíže specifikovaným úrokem z prodlení. Ve vztahu k namítanému nedostatku aktivní věcné legitimace stěžovatelky okresní soud uvedl, že tato námitka byla uplatněna až po koncentraci řízení, aniž by byla k důkazu předložena rámcová pojistná smlouva, které se v této souvislosti vedlejší účastnice dovolávala. Dále okresní soud uvedl, že z provedených důkazů nevyplývá, že by nastala skutečnost zakládající právo vedlejší účastnice odmítnout pojistné plnění a jako správný shledal postup stěžovatelky směřující k přezkoumání data vzniku invalidity, kterým došlo k odstranění zjevné písařské chyby. Za relevantní pro posouzení věci tak okresní soud považoval poznatek o vzniku invalidity stěžovatelky ke dni 2. 3. 2011 (dle v pořadí druhého posudku) a žalobě proto vyhověl.

4. Krajský soud v Hradci Králové-pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) následně dovodil, že odvolání vedlejší účastnice je důvodné, byť z jiných než namítaných důvodů, a rozsudek okresního soudu změnil rozsudkem ze dne 3. 7. 2014, č.j. 22 Co 240/2014-145, tak, že žalobu zamítl z důvodu nedostatku aktivní věcné legitimace stěžovatelky. Krajský soud konstatoval, že věcná legitimace stěžovatelky byla zpochybněna již důkazy připojenými k žalobě (úvěrovými smlouvami) a po doplnění dokazování těmito úvěrovými smlouvami a rámcovou pojistnou smlouvou dospěl k závěru, že oprávněnou osobou mající právo na pojistné plnění ze sjednaného pojištění pro případ invalidity stěžovatelky je stavební spořitelna. Nad rámec tohoto posouzení pak krajský soud uvedl, že při zkoumání otázky existence pojistné události z pohledu (ne)uplynutí karenční doby je třeba vyjít z příslušných smluvních ujednání, která hovoří o okamžiku přiznání invalidity pojištěnému, a to výslovně i v souvislosti s otázkou uplynutí roční karenční doby. Krajský soud vyložil, že příslušné smluvní ujednání je třeba vykládat způsobem příznivějším pro stěžovatelku jako spotřebitelku, tj. tak, že rozhodným datem je datum přiznání invalidity, nikoliv datum jejího vzniku, přičemž o invaliditě stěžovatelky bylo rozhodnuto po uplynutí sjednané roční čekací doby od počátku pojištění (i dle původního posudku) a vedlejší účastníci tak svědčila povinnost plnit z titulu pojistné události (jinak nesporné invalidity stěžovatelky). Krajský soud také doplnil, že pokud vedlejší účastnice měla povinnost vyplatit pojistníkovi pojistné plnění ve výši nesplacených zůstatků úvěrů, neučinila tak a stěžovatelka byla nucena stavební spořitelně své úvěry doplatit sama, je namístě uvažovat o žalobě o náhradu škody.

5. Stěžovatelka se poté žalobou ze dne 31. 7. 2014 domáhala zaplacení částky 350.501,28 Kč s příslušenstvím s tvrzením, že s ohledem na vznik invalidity bylo dle rámcové smlouvy povinností vedlejší účastnice touto částkou plnit na zůstatek úvěru ze stavebního spoření, což však vedlejší účastnice odmítla a stěžovatelce tak nezbylo, než zůstatek úvěru doplatit dne 31. 7. 2012 sama, čímž jí v důsledku porušení smluvní povinnosti ze strany vedlejší účastnice vznikla škoda v žalované výši.

6. Okresní soud rozsudkem pro zmeškání ze dne 30. 1. 2015, č.j. 15 C 107/2014-43, uložil vedlejší účastníci zaplatit stěžovatelce částku 350.501,28 Kč s blíže specifikovaným úrokem z prodlení. Rozsudkem krajského soudu ze dne 24. 9. 2015, č.j. 22 Co 189/2015-

69, byl tento rozsudek okresního soudu zrušen a věc byla okresnímu soudu vrácena k dalšímu projednání.

7. Okresní soud následně rozsudkem ze dne 22. 1. 2016, č.j. 15 C 107/2017-92, rozhodl o žalobě stěžovatelky ze dne 31. 7. 2014 tak, že vedlejší účastníci opět uložil povinnost zaplatit stěžovatelce částku 350.501,28 Kč s blíže specifikovaným úrokem z prodlení. Konstatoval, že v návaznosti na obsah rámcové pojistné smlouvy a přistoupení stěžovatelky k tomuto pojištění měla vedlejší účastnice povinnost na základě žádosti stěžovatelky vyplatit pojistníkovi pojistné plnění ve výši nesplacených zůstatků úvěrů. V souvislosti s posouzením karenční doby odkázal na závěr krajského soudu, se kterým se ztotožnil. Požadavek stěžovatelky okresní soud právně vymezil jako požadavek na náhradu škody představované částkou, o níž se zmenšil majetek stěžovatelky v důsledku toho, že za ni úvěrové povinnosti neplnila vedlejší účastnice, ač tak na základě hlášení pojistné události učinit měla. Nárok uplatněný stěžovatelkou okresní soud posoudil jako promlčený, přičemž počátek promlčecí doby odvíjel od okamžiku, kdy stěžovatelka obdržela přípis vedlejší účastnice ze dne 5. 6. 2012 o odmítnutí pojistného plnění, jelikož již v tuto dobu stěžovatelka dle okresního soudu prokazatelně získala informaci o okolnostech vzniku škody, která jí měla napomoci učinit si dostatečně pravděpodobný úsudek o tom, která konkrétní osoba za škodu odpovídá. Současně však okresní soud dospěl k závěru, že vznesení námítky promlčení ze strany vedlejší účastnice je v rozporu s dobrými mravy. Poukázal na to, že závěr vedlejší účastnice o odmítnutí pojistného plnění z důvodu nesplnění čekací doby nebyl správný, stěžovatelka se svého práva v prvním řízení nedomohla zejména v důsledku toho, že nebyla účastnicí rámcové pojistné smlouvy (jen byla dle úvěrových smluv seznámena s jejím obsahem), bezprostředně poté se však snažila o smírné řešení věci bez nutnosti vedení řízení, přičemž pokud vedlejší účastnice vznesla námitku promlčení v nynějším řízení, muselo jí být v návaznosti na rozhodnutí krajského soudu známo, že postup spočívající v odmítnutí pojistného plnění nebyl správný. Okresní soud proto žalobě stěžovatelky vyhověl.

8. Krajský soud rozsudkem ze dne 23. 6. 2016, č.j. 22 Co 189/2016-114, potvrdil rozsudek okresního soudu, pokud jím bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce 53.136 Kč s úrokem z prodlení 7,5 % ročně od 8. 11. 2014 do zaplacení, a pokud jím bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce úrok z prodlení 7,5 % z částky 53.136 Kč od 1. 8. 2012 do 7. 11. 2014, rozsudek okresního soudu změnil tak, že žalobu v tomto rozsahu zamítl. Rozsudek okresního soudu pak zrušil v rozsahu, kterým bylo rozhodnuto o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce 297.365,28 Kč s úrokem z prodlení 7,5 % ročně od 1. 8. 2012 do zaplacení a ve výroku o nákladech řízení a věc v tomto rozsahu vrátil okresnímu soudu k dalšímu řízení. Krajský soud uvedl, že stěžovatelka vznik škody, kterou jí způsobila vedlejší účastnice tím, že stavební spořitelně neplnila dle uzavřené rámcové pojistné smlouvy za stěžovatelku splátky úvěrů, prokázala jen co do výše 53.136 Kč, kterou stěžovatelka uhradila stavební spořitelně dne 31. 7. 2012. Od tohoto okamžiku dle krajského soudu běží objektivní i subjektivní promlčecí doba, která nemohla začít běžet před vznikem škody již samotným sdělením, že vedlejší účastnice za stěžovatelku splátky úvěrů platit nebude (subjektivní promlčecí doba nemůže předcházet svým vznikem tu objektivní). Vzhledem k tomu, že žaloba byla podána dne 31. 7. 2014, tedy poslední den subjektivní promlčecí doby, v tomto případě dle krajského soudu k promlčení uvedeného nároku stěžovatelky nedošlo. Jelikož před podáním žaloby stěžovatelka vedlejší účastnici nevyzývala k plnění z titulu náhrady škody, v prodlení byla až ode dne 8. 11. 2014, čemuž krajský soud také přizpůsobil rozhodnutí o úroku

z prodlení. Vzhledem k tomu, že dle krajského soudu nebylo v řízení tvrzeno ani prokazováno, jakým způsobem stěžovatelka uhradila zbývající částku obou úvěrů, uložil okresnímu soudu, aby se zaměřil na to, zda stěžovatelce skutečně vznikla škoda v tvrzené výši, poučil ji dle § 118a o.s.ř. o tom, že musí tvrdit a prokazovat, že z jejího majetku byla na splátkách obou úvěrů zaplacená i částka 297.365,28 Kč a kdy se tak stalo, a aby také vyhodnotil skutečnosti rozhodné pro posouzení námítky promlčení vznesené vedlejší účastnicí.

9. Okresní soud následně rozsudkem ze dne 25. 10. 2016, č.j. 15 C 107/2014-153, ve výroku I. uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce částku 297.365,28 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,05% ročně z částky 297.365,28 Kč za dobu od 8. 11. 2014 do zaplacení, ve výroku II. zamítl žalobu ohledně zaplacení úroku z prodlení v zákonné výši z částky 297.365,28 Kč za dobu od 1. 8. 2012 do 7. 11. 2014, ve výroku III. vedlejší účastnici uložil povinnost nahradit stěžovatelce náklady řízení v částce 112.678,70 Kč a ve výroku IV. uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit soudní poplatek 14.020 Kč.

10. Okresní soud věc opětovně posoudil dle § 3 odst. 1, § 106 odst. 1 a § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník.“). Zopakoval, že po právní stránce se jedná o nárok na náhradu škody s tím, že platby provedené stěžovatelkou ve prospěch stavební spořitelny je třeba považovat za škodu, kterou stěžovatelce způsobila vedlejší účastnice tím, že za ni přes její invaliditu stavební spořitelně neplatila splátky úvěrů, ač tak činit měla, jelikož to bylo dle rámcové pojistné smlouvy její smluvní povinností vůči stavební spořitelně, přičemž pokud by vedlejší účastnice svou povinnost hradit za stěžovatelku splátky úvěru neporušila, neplatila by je stěžovatelka sama. Ke vzniku škody okresní soud shledal, že majetek stěžovatelky se takto zmenšil o celkovou částku 358.136 Kč, kterou stavební spořitelně zaplatila.

11. Škoda v dané věci dle okresního soudu vznikla ve dnech, kdy byly jednotlivé platby stěžovatelkou učiněny (od 23. 5. 2011 do 30. 7. 2012) s tím, že od těchto okamžiků běží objektivní, ale i subjektivní promlčecí doba. Okresní soud poukázal na to, že žaloba byla podána dne 31. 7. 2014 a konstatoval, že s ohledem na námítku promlčení vznesenou vedlejší účastnicí jsou nároky, které zůstaly předmětem řízení, promlčeny. Zároveň však dospěl k závěru, že vznesená námítky promlčení je v rozporu s dobrými mravy, jelikož byla uplatněna tak, že jde o zneužití práva na úkor stěžovatelky, která se stala invalidní a důvodně očekávala, že při výpadku příjmu za ni bude plněno právě z titulu pojištění, ke kterému přistoupila, hradila pojistné a řádně a včas vznik pojistné události oznámila. Okresní soud zdůraznil, že vedlejší účastnice nejprve uplatnila námítku spočívající v nedodržení karenční doby a následně v řízení vedeném u okresního soudu pod sp. zn. 8 C 111/2012 až při jednání dne 11. 12. 2013 argumentovala rámcovou pojistnou smlouvou a dosáhla toho, že nárok stěžovatelky z titulu požadavku na pojistné plnění byl zamítnut z důvodu nedostatku její aktivní věcné legitimace. Za takové situace by dle okresního soudu byl zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí doby nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem stěžovatelkou uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnila. Okresní soud proto žalobě ve zbývajícím rozsahu vyhověl.

12. Ústavní stížností napadeným rozsudkem krajského soudu ze dne 4. 5. 2017, č.j. 22 Co 34/2017-180, byl rozsudek okresního soudu ve výroku II. potvrzen a ve výroci I., III. a IV. změněn tak, že žaloba, kterou se stěžovatelka domáhala zaplacení

297.365,28 Kč s úrokem z prodlení 8,05 % ročně od 8. 11. 2014 do zaplacení, byla zamítnuta a stěžovatelce byla uložena povinnost nahradit náklady řízení.

13. Krajský soud uvedl, že okresní soud správně doplnil dokazování, na jehož základě vzal za prokázané, že stěžovatelka i před 31. 7. 2012 platila stavební spořitelně sjednané splátky úvěrů, ať již ze svého bankovního účtu, či bankovního účtu svého manžela tak, že na ně v období od 23. 5. 2011 do 30. 7. 2012 zaplatila celkovou částku 305.000 Kč (tj. i s následnou poslední nespornou úhradou ve výši 53.136 Kč ze dne 31. 7. 2012 zaplatila celkem 358.136 Kč). Krajský soud ve shodě s okresním soudem dospěl k závěru, že i tyto platby provedené do 30. 7. 2012 představují majetkovou škodu, která stěžovatelce vznikla v příčinné souvislosti s presumovaně zaviněným porušením smluvní povinnosti ze strany vedlejší účastnice, k němuž došlo tím, že v rozporu s uzavřenou rámcovou pojistnou smlouvou nehradila stavební spořitelně splátky úvěrů za stěžovatelku. Krajský soud konstatoval, že okresní soud rovněž správně posoudil, že ke vzniku této škody došlo vždy v okamžiku, kdy stěžovatelka jednotlivé platby na splátky úvěrů ve prospěch stavební spořitelny provedla, tj. v rozsahu žalované částky 297.365,28 Kč za platby provedené od 23. 5. 2011 do 30. 7. 2012 tak došlo k poslednímu vzniku škody dnem poslední platby, tj. dnem 30. 7. 2012. Závěr, že ke dni podání žaloby v této věci (31. 7. 2014) již byl žalovaný nárok ve zbývajícím rozsahu 297.365,28 Kč promlčen, neboť došlo k uplynutí dvouleté subjektivní promlčecí doby pro uplatnění práva na náhradu takto vzniklé škody, proto krajský soud označil za správný.

14. Nesouhlasil však s tím, že by bylo na místě hodnotit vedlejší účastnicí vznesenou námitku promlčení jako rozpornou s dobrými mravy. Krajský soud shledal, že okolnosti dané věci nezakládají výjimečnou situaci či intenzitu, která by mohla být důvodem pro odepření důvodně vznesené námitky promlčení. Podle krajského soudu rozpor s dobrými mravy nelze v dané věci dovozovat pouze z postavení stěžovatelky jako spotřebitele. Okresním soudem zmiňované placení pojistného, řádné nahlášení pojistné události a očekávání poskytnutí pojistného plnění dle krajského soudu odpovídá pouze obsahu sjednaného smluvního vztahu. Rozpor vznesené námitky promlčení s dobrými mravy nebylo podle krajského soudu možné dovodit ani z řízení ve věci sp. zn. 8 C 111/2012, v rámci kterého se stěžovatelka po vedlejší účastnici domáhala zaplacení stejné peněžité částky, avšak nikoliv jako náhrady škody, ale jako pojistného plnění na základě rámcové pojistné smlouvy uzavřené k úvěrovým smlouvám, a pro nedostatek aktivní legitimace (dle smluvního ujednání nebyla osobou oprávněnou pro přijetí pojistného plnění) byla její žaloba zamítnuta. Krajský soud rovněž poukázal na to, že od vzniku práva na náhradu škody bylo chování vedlejší účastnice jednoznačné a neměnné, jelikož tvrzený nárok po celou dobu odmítala (byť v průběhu času zdůrazňovala jiné důvody). Krajský soud uzavřel, že možný rozpor vznesené námitky promlčení s dobrými mravy nelze žádným způsobem dovozovat z chování či postojů vedlejší účastnice, a protože na základě vznesené námitky promlčení nebylo možné stěžovatelce promlčený nárok na náhradu škody přiznat, podanou žalobu ve zbývajícím rozsahu zamítl.

15. Ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, č.j. 25 Cdo 4866/2017-202, bylo dovolání stěžovatelky podle § 243c odst. 1 věty první o.s.ř. odmítnuto. Nejvyšší soud konstatoval, že dovolání stěžovatelky není přípustné podle § 237 o.s.ř., neboť uplatněné námitky nesměřují proti otázce hmotného nebo procesního práva, na jejímž vyřešení závisí napadené rozhodnutí.

16. Namítala-li stěžovatelka, že závěr o počátku běhu dvouleté subjektivní promlčecí doby není správný a nemá oporu v dokazování, ze kterého podle ní naopak vyplývá, že vědomost o tom, kdy škoda vznikla a kdo za ni odpovídá, nabyla podstatně později (konkrétně až v souvislosti s rozsudkem krajského soudu ze dne 3. 7. 2014, č.j. 22 Co 240/2014-145), postrádají dle Nejvyššího soudu tyto námitky charakter právní otázky, kterou by měl řešit, jelikož směřují jen proti zjištěnému skutkovému stavu. Pokud stěžovatelka tvrdila, že se krajský soud při řešení otázky promlčení odchýlil od ustálené rozhodovací praxe, dle Nejvyššího soudu neuvedla, v čem. Podle Nejvyššího soudu krajský soud naopak respektoval ustálenou judikaturu, jestliže počátek běhu subjektivní promlčecí doby vázal k okamžiku, kdy poškozený nabyl vědomost o tom, že na jeho úkor došlo ke škodě určitého druhu a rozsahu a kdo za ni odpovídá. Nejvyšší soud dále konstatoval, že přípustnost dovolání nejsou s to založit ani námitky stěžovatelky týkající se rozporu námítky promlčení s dobrými mravy. Poukázal na judikaturou zastávaný názor, že dobrým mravům zásadně neodporuje, namítá-li někdo promlčení práva, neboť institut promlčení přispívající k jistotě v právních vztazích je institutem zákonným, a tedy použitelným ve vztahu k jakémukoliv právu, které se podle zákona promlčuje. Upozornil také, že uplatnění námítky promlčení by se přičilo dobrým mravům jen tehdy, pokud by bylo výrazem zneužití tohoto práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. Aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčení, musely by být tyto okolnosti naplněny ve výjimečné intenzitě. Nejvyšší soud uvedl, že z naznačených hledisek krajský soud vycházel, v rámci své úvahy zvažoval rozhodné okolnosti případu a vyložil, co jej vedlo k závěru o souladu námítky promlčení s dobrými mravy (zdůraznil, že samotné postavení stěžovatelky jako spotřebitele nemůže založit rozpor s dobrými mravy a poukázal na skutečnost, že chování vedlejší účastnice bylo po celou dobu od vzniku práva stěžovatelky na náhradu škody jednoznačné a neměnné). Nejvyšší soud uzavřel, že krajský soud se ani v tomto směru od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu neodchýlil a dovolání stěžovatelky proto odmítl.

II.

Argumentace stěžovatelky

17. V ústavní stížnosti stěžovatelka navrhuje zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi došlo k porušení čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

18. Tvrdí, že krajský soud se nezabýval argumenty ohledně vznesené námítky promlčení, resp. počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty, a neodůvodnil jejich odmítnutí, čímž mělo dojít také k pochybení v podobě opomenutých důkazů. Uvádí, že odmítla spojování počátku běhu objektivní a subjektivní lhůty promlčení v návaznosti na jednotlivě provedené úvěrové splátky, neboť si v té době nebyla vědoma skutečnosti, že je ohledně pojišťovnou tvrzeného nesplnění pojistných podmínek klamána a že splácením úvěru na její straně vůbec nějaká škoda vzniká. Současně stěžovatelka poukazuje i na to, že rozsudek krajského soudu nevyhovuje zákonným požadavkům na odůvodnění, jelikož v něm chybí zdůvodnění postupu při zjištění soudem deklarované vědomosti stěžovatelky o tom, kdo má za ni plnit stavební spořitelně a kdy, což je pro počátek běhu subjektivní promlčecí doby zásadní. V tomto ohledu dle stěžovatelky pochybil i Nejvyšší soud.

III.

Vyjádření účastníků řízení

19. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení.

20. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že námitky stěžovatelky směřují převážně proti rozhodnutí krajského soudu, jemuž vytýká, že se důsledně nevypořádal s její argumentací vztahující se k posouzení námítky promlčení. Nejvyšší soud konstatoval, že v usnesení, které v souladu s § 243f odst. 3 o.s.ř. obsahovalo pouze stručné odůvodnění, dostatečně srozumitelně vysvětlil, že skutkové závěry krajského soudu, popřípadě okresního soudu, přezkoumávat nemůže, a že právní posouzení otázky promlčení na základě zjištěného skutkového stavu je v souladu s jeho ustálenou judikaturou. Dle přesvědčení Nejvyššího soudu toto usnesení žádným ústavněprávním deficitem netrpí, proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou, respektive nepřipustnou, odmítl, popřípadě zamítl.

21. Krajský soud ani Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group (dříve Pojišťovna České spořitelny, a. s., Vienna Insurance Group), na výzvu Ústavního soudu k vyjádření nijak nereagovaly.

22. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelce k replice, a to s ohledem na obsah tohoto vyjádření, jakož i vzhledem ke skutečnosti, že se ústavní stížnosti rozhodl vyhovět.

IV.

Procesní předpoklady projednání návrhu

23. Ústavní soud nejprve posoudil splnění procesních předpokladů projednání ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

24. Dle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není však součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, je záležitostí obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je pak Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož

byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným, k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

25. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelkou předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí, zohlednil vyjádření Nejvyššího soudu, seznámil se s obsahem vyžádaného spisového materiálu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

26. Ústavní soud je vázán toliko petitum ústavní stížnosti, nikoli jejím odůvodněním. Z toho plyne, že při svém rozhodování může uplatnit i takové důvody, které stěžovatel přímo v ústavní stížnosti neakcentoval (byť byly součástí jeho argumentace v předchozích fázích řízení). To má význam i pro nyní posuzovanou ústavní stížnost.

27. Závěr shodně učiněný obecnými soudy ohledně promlčení žalovaného nároku (resp. jeho zbývajícího rozsahu) z důvodu uplynutí dvouleté subjektivní promlčecí doby pro uplatnění práva na náhradu škody Ústavní soud nerozporuje. Neudržitelné je však z pohledu Ústavního soudu hodnocení vznesené námitky promlčení optikou dobrých mravů. Zatímco okresní soud dospěl k závěru, že vznesená námitka promlčení je v rozporu s dobrými mravy, krajský soud a Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích usoudily, že vznesení námitky promlčení ze strany vedlejší účastnice za rozporné s dobrými mravy považovat nelze. Tomuto názoru však Ústavní soud přisvědčit nemůže.

28. K otázce posuzování a aplikace korektivu dobrých mravů se v různém kontextu Ústavní soud vyslovil v řadě svých rozhodnutí. Dle Ústavního soudu je vždy nezbytné vycházet z individuálních okolností a všech relevantních souvislostí každého jednotlivého případu založených na skutkových zjištěních, které je nutné posuzovat též prizmatem kogentního ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, které je v rovině podústavního práva odrazem ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 299/18 ze dne 29. 1. 2019, nález sp. zn. III. ÚS 2700/15 ze dne 8. 11. 2016 (N 212/83 SbNU 369), nález sp. zn. IV. ÚS 3653/11 ze dne 5. 6. 2012 (N 118/65 SbNU 553); všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické podobě dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

29. Porušením práva na spravedlivý proces může být i situace, kdy v hodnocení skutkových zjištění absentuje určitá část skutečností, která vyšla v řízení najevo, nicméně obecný soud ji náležitým způsobem v celém souhrnu posuzovaných skutečností nezhodnotil, aniž by dostatečným způsobem odůvodnil jejich irelevantnost [viz nález sp. zn. I. ÚS 2232/07 ze dne 2. 6. 2010 (N 119/57 SbNU 467)]. Obecné soudy jsou povinny udělat vše pro spravedlivé řešení posuzovaného případu, zejména nesmí přiznat ochranu takovému výkonu práva, který by byl v rozporu s dobrými mravy nebo by představoval zneužití práva. Nelze přijmout výklad práva, který je ve svém důsledku v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (viz nález sp. zn. I. ÚS 1091/19 ze dne 17. 7. 2019). Zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy tak představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 299/18 ze dne 29. 1. 2019, nález sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345)].

30. Vznesení námitky promlčení dobrým mravům zásadně neodporuje, jelikož promlčení je zákonným institutem přispívajícím k jistotě v právních vztazích. Výjimkou jsou v

obecné rovině situace, kdy je uplatnění této námitky výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil a vůči němuž by zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil [srov. nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)]. Jakkoli je oprávnění přezkoumávat výkon práva z hlediska jeho souladu s dobrými mravy v zásadě vyhrazeno soudům obecným, jde-li o porušení práva na spravedlivý proces, je Ústavní soud povinen zasáhnout [nález sp. zn. III. ÚS 2700/15 ze dne 8. 11. 2016 (N 212/83 SbNU 369)].

31. Krajský soud a Nejvyšší soud se sice otázce rozporu vznesené námitky promlčení s dobrými mravy věnovaly, avšak nezabývaly se jí v rámci širšího kontextu projednávané věci a dostatečně nezohlednily veškeré aspekty vztahu stěžovatelky a vedlejší účastnice řízení a jejich jednání ve všech relevantních souvislostech.

32. Své rozhodnutí krajský soud založil mimo jiné na argumentu, že rozpor s dobrými mravy nelze v dané věci dovozovat pouze z postavení stěžovatelky jako spotřebitele. Jakkoliv lze souhlasit s tvrzením, že pouze ze samotné skutečnosti, že účastník řízení byl v postavení spotřebitele, rozpor s dobrými mravy paušálně dovodit nelze, není možné současně odhlížet od všech dalších okolností, které byly s takovým postavením stěžovatelky v konkrétním případě spojeny.

33. Jedním z omezení autonomie vůle, jež lze dovodit z ústavního principu rovnosti podle čl. 1 Listiny, je požadavek ochrany slabší strany. Typickým příkladem je ochrana spotřebitele, která je pevnou součástí českého a unijního právního řádu. Východiskem ochrany plynoucí ze spotřebitelského práva je ze své podstaty fakticky nerovné postavení spotřebitele vůči podnikateli. Pokud jedna strana může těžit ze svých profesionálních zkušeností, odborných znalostí, lepší informovanosti o právu či ze snazší dostupnosti právních služeb, zatímco druhá strana takovými výhodami nedisponuje, je výchozí pozice obou stran nevyvážená a jejich rovné postavení pouze formální. K dosažení skutečné rovnováhy je tak nutné vzájemné vztahy právně vyvažovat [podrobněji viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1091/19 ze dne 17. 7. 2019, nález sp. zn. I. ÚS 2063/17 ze dne 23. 11. 2017 (N 217/87 SbNU 493), nález sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017 (N 16/84 SbNU 181), nález sp. zn. I. ÚS 342/09 ze dne 15. 6. 2009 (N 144/53 SbNU 765)].

34. Právě uvedené se musí nutně uplatnit též v oblasti poskytování úvěrů, resp. pojištění těchto úvěrů dle rámcových pojistných smluv. I zde má pojistitel coby podnikatel profesionál obvykle výraznou objektivní převahu nad spotřebitelem, jehož orientace v právu i finanční možnosti jsou nutně nižší, přičemž tuto nerovnost by soudy při svém rozhodování měly minimálně zohlednit, případně s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem daného případu dále korigovat. Vzhledem k tomu, že vedlejší účastnice je významným subjektem dlouhodobě působícím na trhu pojištění, byla stěžovatelka jako spotřebitelka v postavení slabší smluvní strany, v důsledku čehož měla požívat zvýšené ochrany (navíc za situace, kdy se rozhodnutí o náhradě škody mohlo v její majetkové sféře projevit nikoliv nepodstatným způsobem).

35. Na posouzení rozpornosti vznesené námitky promlčení s dobrými mravy nemělo dle krajského soudu vliv ani z předchozí řízení (sp. zn. 8 C 111/2012), v rámci kterého se stěžovatelka po vedlejší účastnici domáhala zaplacení stejné peněžité částky, avšak tehdy ještě nikoliv jako náhrady škody, ale jako pojistného plnění, přičemž pro nedostatek

aktivní legitimace byla tato její původní žaloba zamítnuta. Také s tímto názorem krajského soudu se Ústavní soud neztotožnil.

36. V kontextu argumentace krajského soudu jsou pro posouzení ústavní stížnosti podstatné také závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 3009/17 ze dne 9. 10. 2018. V tomto nálezu se Ústavní soud zabýval skutkově obdobným případem - stěžovatelka uzavřela smlouvu o úvěru a využila možnosti jeho pojištění pro případ invalidity, v důsledku čehož se stala subjektem pojišťovacího vztahu (pojištěnou), vzniklého na základě pojistné smlouvy uzavřené mezi pojistitelem (pojišťovnou) a bankou (pojistníkem) a nabyla přesvědčení, že v případě nastalé pojistné události pojistitel doplatí příslušnou část zůstatku úvěru bance. Poté, co byla uznána invalidní, odmítla pojišťovna plnění poskytnout a stěžovatelka se plnění domáhala v řízení před obecnými soudy. Nejvyšší soud však dospěl k závěru, že stěžovatelka k podání žaloby není aktivně legitimována, neboť nejde o její práva či povinnosti. S tímto restriktivním výkladem Ústavní soud nesouhlasil a dovedl, že stěžovatelka sice de lege lata nemá (přímo) právo na plnění z pojistné smlouvy, ale že je to právě stěžovatelka, která má, s ohledem na to, že je osobou, která vše financuje (a tudíž z toho očekává prospěch), primární zájem na tom, aby bylo z pojistné smlouvy plněno (v konečném výsledku) v její prospěch, a nikoli pojistník (banka), kterému může být v závěru lhostejno, zda získá finanční prostředky poskytnuté v rámci úvěru zpět od pojišťovny nebo od stěžovatelky. Ústavní soud poukázal také na vzájemnou provázanost pojišťovny a banky, v důsledku které banka hypoteticky nemusí mít zájem požadovat plnění od pojišťovny a může tak dojít ke vzniku patové situace, v rámci které by spotřebitel nemohl požadovat plnění přímo po pojišťovně a zároveň by neměl prostředek, kterým by mohl donutit banku k uplatnění pojistného nároku u pojišťovny. Vystavení stěžovatelky do situace, ve které neměla možnost se jakkoli domáhat poskytnutí pojistného plnění z pojištění úvěru, ke kterému přistoupila podpisem přihlášky k pojištění a pravidelně měsíčně platila pojistné, Ústavní soud považoval za kvalifikovanou vadu soudního rozhodování a porušení ústavně zaručených práv a uzavřel, že Nejvyšší soud měl vyložit hmotné právo ve prospěch věcného přezkumu stěžovatelčiny žaloby.

37. Byť k vyhlášení odkazovaného nálezu došlo až poté, co v nyní posuzované věci Nejvyšší soud již rozhodl (ústavní stížností je napadeno usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018) a obecným soudům tak nelze vytýkat nereflexivní těchto závěrů, není současně možné od citované argumentace odhlížet.

38. Z předestřené nálezu vyplývá, že náhled na otázku aktivní legitimace pojištěné osoby domáhat se poskytnutí pojistného plnění v minulosti nebyl zcela jednoznačný. Stěžovatelce tak nelze přičítat k tíži, že se žalované částky nejprve domáhala právě z titulu výplaty pojistného plnění, zatímco z titulu náhrady škody se žalované částky domáhala až poté, co byla její původní žaloba pro nedostatek aktivní legitimace krajským soudem zamítnuta.

39. Obecné soudy současně dostatečně nezohlednily problematičnost postavení stěžovatelky, které za situace, kdy pojišťovna navzdory rozhodnutí o uznání invalidity v rozsahu III. stupně odmítla pojistné plnění poskytnout, nezbylo, než nesplacené zůstatky úvěrů stavební spořitelně nejprve doplatit ze svých prostředků (ze svého bankovního účtu, či z bankovního účtu svého manžela), aby se až následně mohla dané finanční částky domáhat v rámci soudního řízení prostřednictvím žaloby na náhradu škody.

40. Pokud krajský soud shledal, že důvody pro možný rozpor vznesené námitky promlčení s dobrými mravy nelze žádným způsobem dovozovat z chování vedlejší účastnice, ani s tímto názorem nemůže Ústavní soud souhlasit. Přestože vedlejší účastnice tvrzený nárok po celou dobu odmítala, nelze nepřihlédnout také k důvodům, které ji k tomu v průběhu času vedly a k obsahu komunikace se stěžovatelkou.

41. Z vyžádaného spisového materiálu (i z některých rozhodnutí rekapitulovaných v bodě I. tohoto nálezu) vyplývá, že stěžovatelka se pojistného plnění začala u vedlejší účastnice domáhat nedlouho poté, co byla její invalidita uznána. Oznámením o výsledku šetření pojistné události vedlejší účastnice stěžovatelku dne 23. 8. 2011 informovala o tom, že nárok na pojistné plnění v případě vzniku invalidity vzniká nejdříve po dvou letech od okamžiku počátku pojištění a v jejím případě tak nárok na pojistné plnění nevznikl a pojistné plnění nelze poskytnout. V rámci korespondence v období od 25. 8. 2011 do 25. 10. 2011 si vedlejší účastnice a stěžovatelka vyjasňovaly sporné otázky stran toho, kdy byla stěžovatelka skutečně uznána invalidní a po jakém období vzniká nárok na pojistné plnění. Ze sdělení vedlejší účastnice ze dne 5. 6. 2012 reagující na nové hlášení pojistné události vyplývá, že neakceptuje nový posudek, kterým mělo dojít k posunutí data vzniku invalidity, a trvá na tom, že nárok na pojistné plnění nevznikl. V reakci ze dne 2. 7. 2012 stěžovatelka poukazuje na to, že to byla Okresní správa sociálního zabezpečení, která své původní rozhodnutí nahradila rozhodnutím novým, aby odstranila pochybení, ke kterému při stanovení data vzniku invalidity došlo. Na svém rozhodnutí pak vedlejší účastnice setrvala i dne 18. 7. 2012 se zdůvodněním, že nové datum vzniku invalidity bylo ze strany stěžovatelky požadováno se záměrem, aby došlo k naplnění ustanovení pojistných podmínek týkajících se splnění karenční doby a k výplatě pojistného plnění.

42. Vedlejší účastnice tak coby důvod odmítnutí vzniku nároku na pojistné plnění v rámci komunikace se stěžovatelkou (a později také v rámci soudního řízení) uváděla datum vzniku invalidity a skutečnost, že toto datum dle ní spadalo do období, kdy od sjednání pojištění ještě neuplynul jeden rok (zcela původně dokonce dva roky). To nicméně neobstálo v rámci soudního přezkumu, jelikož krajský soud v rozsudku ze dne 3. 7. 2014 (kterým zamítl původní žalobu stěžovatelky z důvodu nedostatku aktivní věcné legitimace) dospěl také k závěru, že rozhodným datem je datum přiznání invalidity s tím, že o invaliditě stěžovatelky bylo rozhodnuto po uplynutí sjednané roční čekací doby od počátku pojištění a vedlejší účastnici tak povinnost plnit z titulu pojistné události (jinak nesporné invalidity stěžovatelky) svědčila. Přestože je tedy pravdou, že vedlejší účastnice vznik nároku na pojistné plnění po celou dobu setrvala odmítala, nebyl tento její postup správný, jelikož soudy dospěly k jednoznačnému závěru, že vedlejší účastnice měla povinnost pojistné plnění vyplatit.

43. Minimálně část promlčecí doby tak nutně připadá na vrub toho, že vedlejší účastnice stěžovatelce výše uvedeným způsobem po nikoliv zanedbatelnou dobu zdůvodňovala, že nárok na výplatu pojistného plnění vůbec vzniknout nemohl, čemuž však soudy následně nepřisvědčily.

44. Navíc, pokud by stěžovatelka nebyla ochotna podstoupit soudní řízení, skončila by celá věc už v roce 2011 tak, že by se zaplacení žádné finanční částky ze strany vedlejší účastnice nedomohla (ať již z jakéhokoliv titulu), přestože řádně platila pojistné a vznik její invalidity byl objektivizován rozhodnutím příslušného orgánu.

45. Nelze tedy vycházet z toho, že by stěžovatelka o svá práva dostatečně nedbala. Stěžovatelka nebyla pasivní, ale od chvíle, co byla její invalidita uznána, se snažila domoci toho, aby v důsledku nastalé pojistné události vedlejší účastnice doplatila příslušnou část zůstatku úvěru bance (což bylo ostatně důvodem, pro který přistoupila k rámcové pojistné smlouvě a platila pojistné) a až v důsledku negativního stanoviska vedlejší účastnice se odpovídající částky domáhala v rámci soudního řízení nejprve z titulu výplaty pojistného plnění a následně pak z titulu náhrady škody.

46. Jakkoliv lze chápat nezbytnou míru opatrnosti vedlejší účastnice při šetření pojistných událostí, je třeba v daném kontextu poznamenat, že při splnění nezbytných podmínek by měl být proces poskytnutí pojistného plnění pro spotřebitele předvídatelný, transparentní, rychlý a ve své podstatě velmi jednoduchý, zatímco stěžovatelka se náhrady škody (představující ekvivalent původního pojistného plnění) domohla až po několikaletém soudním řízení a v důsledku vznesené námitky promlčení pouze v omezené míře.

47. Dle přesvědčení Ústavního soudu jsou tyto skutečnosti pro posouzení rozpornosti námitky promlčení s dobrými mravy zásadní, krajský soud a Nejvyšší soud je však v dostatečné míře nezohlednily. Za dané situace Ústavní soud s přihlédnutím ke všem jednotlivým okolnostem nemůže souhlasit se závěrem, že by bylo spravedlivé, aby se vedlejší účastnice vzhledem k vznesené námitce promlčení zprostila povinnosti nahradit škodu, která stěžovatelce dle závěrů obecných soudů jinak vznikla, když je navíc zřejmé, že následek promlčení představuje vůči stěžovatelce nepřiměřeně tvrdý postih ve srovnání s povinností vedlejší účastnice nahradit způsobenou škodu a s důvody, pro které stěžovatelka své právo včas neuplatnila.

VI. *Závěr*

48. V návaznosti na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že pokud krajský soud dovedl, že vedlejší účastnicí vznesená námitka promlčení není v rozporu s dobrými mravy, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Ústavní soud má za to, že stěžovatelka tuto námitku učinila také předmětem svého dovolání (byť se v dovolání stejně jako v ústavní stížnosti zaměřila spíše na otázku stanovení počátku běhu promlčecí doby) a pochybil tedy rovněž Nejvyšší soud, který závěry krajského soudu aproboval. V navazujícím řízení tak obecné soudy nebudou přihlížet k námitce promlčení vznesené vedlejší účastnicí, neboť není spravedlivé, aby takto formulovaná obrana, z důvodů shora vyložených, požívala právní ochrany.

49. Jelikož Ústavní soud shledal, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, č.j. 25 Cdo 4866/2017-202, a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové-pobočky v Pardubicích ze dne 4. 5. 2017, č.j. 22 Co 34/2017-180, byla porušena práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces garantovaná v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 16. června 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu